

HAL HERSHFIELD

VAŠ
BODOČI
JAZ

Za boljši jutri že danes

PRIMUS
izbrane knjige

KAZALO

Uvod9

PRVI DEL: POT, KI NAS ŠE ČAKA

Kdo smo med potovanji skozi čas?

Prvo poglavje: Ali ostajamo »enaki« skozi čas?19

Drugo poglavje: Ali sem bodoči jaz res ... jaz?35

Tretje poglavje: Odnosi z našimi bodočimi jazi53

DRUGI DEL: TURBULENCA

Razumevanje napak, ki jih zagrešimo na poti iz sedanjosti v

prihodnost

Četrto poglavje: Ko zamudimo let73

Peto poglavje : Ko slabo načrtujemo potovanje 92

Šesto poglavje: Ko spakiramo napačna oblačila109

TRETJI DEL: PRISTANEK

Rešitve za utiranje lažje poti med sedanjostjo in prihodnostjo

Sedmo poglavje: Da se bo prihodnost približala sedanjosti 131

Osmo poglavje: Ostanimo na pravi poti 152

Deveto poglavje: Olajšajmo si sedanjost 173

Epilog 193

Zahvale 197

Opombe 202

O avtorju 241

Knjigo posvečam Jennifer, Hayes in Smithu,
ki mi pomagajo proslavljati
tako sedanost kot prihodnost.

UVOD

Med sprehodom po gosto zaraslem gozdu se znajdete pred kovanimi železnimi vrati. Na preprostem napisu na vhodu piše: »Pot v prihodnost«. Na drugi strani vidite makadamsko cesto, ki zavija med drevje. Premami vas radovednost in odločite se, da boste zgrabili priložnost.

Odprete vrata in stopite po potki. Takoj zaznate, da je zrak hladnejši kot še pred nekaj trenutki. Kmalu se znajdete spet v svoji soseski, le dvajset let v prihodnosti. Prispete do svoje hiše in opazite, kako nekdo stopi skozi vhodna vrata. Zastrmite se ... vase. Oziroma v različico sebe, ki je dvajset let starejša od vas v tem trenutku, kar dokazujejo ustrezna znamenja minevanja časa. V pasu ste se medtem pridobili nekaj kilogramov, na obrazu so se zarisale nove gubice in ta oseba stopa mehkeje.

Stopite do svojega bodočega jaza. Sploh ne veste, katero od mnogih tém za pogovor bi načeli. Kot da bi hoteli izvedeti, kaj vse novega se je zgodilo prijatelju, ki ga niste videli že leta. Ne veste, kaj bi ga vprašali najprej.

Seveda vas zanimajo vaš zakonski partner in otroci, pa kako se je medtem spremenil svet, da niti ne omenimo vseh tračev, ki so se nabrali v zadnjih dvajsetih letih. Verjetno boste zelo hitro želeli povprašati po svojem zdravju in denarju, kako ste zadovoljni v službi in ali ste srečni. Kaj ste se naučili o svojem življenju in kako ste ga ponosno živeli. Kaj vas je osrečevalo in vam ga osmišljalo. Kaj obžalujete. Kako so vas razočarali. Kako si navsezadnje zamišljate svojo zapuščino.

Vendar počakajte – preden začnete zasliševati svoj bodoči jaz, za trenutek razmislite, koliko si zares želite izvedeti o naslednjih dvajsetih letih svojega življenja. Morda si ne bi želeli odstreti tančice skrivnosti z nekaterih vidikov svoje prihodnosti? Predvsem pa – kako bo vaš pogovor z bodočim jazom spremenil vaše trenutno mišljenje in življenje, potem ko se boste vrnili skozi vrata nazaj v sedanost?

Scenarij, ki sem ga pravkar opisal, temelji na noveli Teda Chianga *Trgovec in alkimistova vrata*, v kateri pripovedovalec – trgovec – obišče alkimista, ki ima, kot vam morda pove že naslov dela, čarobna vrata, ki omogočajo srečevanje preteklega, sedanjega in bodočega jaza. Čeprav je zgodba znanstvena fantastika, jo morajo moji študenti trženja in behaviorističnega odločanja na univerzi UCLA kar lepo prebrati. V branje sem jo nadvse zagreto predlagal tudi prijateljem in družinskim članom.

Zakaj to počnem? Ker zgodba odlično osvetli zamisel o potovanju skozi čas, kar nam gre presenetljivo dobro od rok. Seveda ne tako, kot so to izpeljali liki v neštetih znanstvenofantastičnih romanih, ampak v umu.

Pri vsem skupaj je najbolj imenitno to, da ste skozi ta čarobna vrata že stopili.

**

Ko so bile raziskave slikanja možganov še v povojih, so se raziskovalci pogosto posvečali temeljnim in obenem ključnim vprašanjem. Eno od njih je bilo: kaj se zgodi v človeških možganih, ko počivamo in se nam ne porajajo čisto določene misli? Ljudi so prosili, naj mirno ležijo v napravi za slikanje in vse odmislijo. Znanstveniki, ki so izvajali te prve raziskave, so pričakovali, da se bodo možgani v napravi popolnoma umirili, kot da bi pravkar ugasnili televizor. Vendar so odkrili nekaj, kar danes poznamo kot »privzeto možgansko omrežje«.

Privzeto možgansko omrežje se zažene, ko razmišljamo o predstavitvi, ki jo pripravljamo ... zato pomislimo, kako bo predstavitev vplivala na naše možnosti za nadaljnji poklicni razvoj ... kar nas spomni na ... joj ... da smo pozabili sodelavcu poslati obljubljeni raziskave za predstavitev ... zato se

spomnimo še drugih stvari, ki jih moramo preveriti (danes!). Nenadoma se tako spomnimo voščilnice, ki jo moramo kupiti za očetov rojstni dan naslednji teden, kar vodi do premišljevanja o njegovem ravnanju med našim odraščanjem. Samo trenutek kasneje smo z mislimi že deset let v prihodnosti in si razbijamo glavo s tem, kaj vse bi lahko naučili otroke ob vstopu v puberteto.

Naše misli lahko v samo nekaj trenutkih skočijo iz sedanjosti v bližnjo ali daljno prihodnost, nazaj v sedanjost, pa v preteklost, pa spet v oddaljeno prihodnost. To imenujemo *mentalno potovanje skozi čas*. Tako zlahka nam gre vse skupaj od rok, da se pogosto sploh ne zavedamo, za kako pomembno stvar gre. Navsezadnje naša privzeta možganska omrežja med počitkom aktivno podpirajo mentalna popotovanja. Vendar je morda tako večje popotovanje skozi čas »lastnost, ki opredeljuje človeško inteligenco«, kot je zapisal Steven Johnson v *New York Timesu*. Psiholog Martin Seligman in soavtor njegove knjige John Tierney pa gresta še korak naprej. Trdita, da se naša vrsta od drugih razlikuje po tem, da »lahko kontempliramo o prihodnosti ... odlično se razvijamo takrat, ko premišljujemo o tem, kaj nas čaka v prihodnosti«.

Včasih zavestno potujemo skozi čas. Vzemimo za primer Shawdi Rahbar, ki je šestega maja 2020 za svojo pisalno mizo napisala pismo o odnosih v svojem življenju in o tem, kako išče srečo. Pismo pa ni bilo namenjeno kaki dobri prijateljici, ampak ga je čez leto dni poslala sama sebi. Tisti dan je to storilo več kot osemnajst tisoč ljudi, doslej pa jih je že deset milijonov napisalo pismo sebi prek nadvse priljubljene platforme *FutureMe*. Ta je nastala po zgledu časovne kapsule, kakršno smo mnogi naredili v osnovni šoli, ko smo v škatlo zložili pisma, fotografije in druge predmete ter spominke, potem pa smo jo zakopali in nato čez pet ali deset let izkopali.

V pismih na platformi *FutureMe* se prepleta nešteto občutenj in tém. Nekatere avtorje pisem zelo skrbi, katero življenjsko pot ubrati (»Strah me

je. Tako zelo zelo me je strah. Toliko poti lahko uberem v življenju in ne vem, katera je prava zame.«). Nekatera pisma so spodbudna (»Ampak želim, da veš ... da ves čas navijam zate.«). Spet druga pa so preprosto zabavna (»Dragi bodoči jaz, bi rad vedel, po čem se razlikujeva? Ti si starejši!«).

Kar je nekoč veljalo za obred prehoda v srednji šoli – da smo v prvem letniku napisali pismo sebi, ki smo ga prejeli ob maturi –, se je ponovno razširilo ob začetku pandemije covid-19. Domnevam, da je takrat več ljudi kot sicer zanimalo, kaj jih čaka v prihodnosti. Morda pa so tudi bolj kot kdaj prej želeli izkoristiti kratkotrajni predah v svojem življenju in usmeriti svoj bodoči jaz na drugo pot.

Matt Sly, ustanovitelj platforme FutureMe, mi je pred kratkim povedal, da jo je zagnal zato, ker je v osnovni šoli napisal pismo zase, ko bo dopolnil dvajset let, potem pa je bil razočaran, ko za dvajseti rojstni dan pisma ni prejel. Mar mu ga ne bi morala poslati nekdanja učiteljica? Spraševal se je, kako bi bilo, če bi se lahko pogovarjali s svojim bodočim jazom. S svojo spletno stranjo nagovarja nekaj, glede česar smo radovedni prav vsi. Čeprav je bila za Slyja samo postranski projekt, v katerega ni vložil nobenih sredstev, je promet eksplodiral s približno štiri tisoč pisem na dan leta 2019 na petindvajset tisoč na dan leto dni kasneje, ker so si ljudje želeli videti svoje življenje v novi luči in se povezati z osebo, kakršna bodo postali v prihodnosti. Samo leta 2020 so poslali več kot pet milijonov pisem, torej očitno marsikoga od nas zanima, kaj ga čaka v prihodnosti (vendar lahko takšno željo izrazimo še kako drugače, ne le s pisanjem pisem, kar si bomo natančneje ogledali v sedmem poglavju).

Pri svojih raziskavah dajem največji poudarek razumevanju, kako nam lahko ta zmožnost potovanja skozi čas – čeprav samo v mislih – pomaga uravnavati naša čustva in sprejemati boljše odločitve o pomembnih stvareh, kot sta naše finančno stanje in zdravje – samo dve od več področij, na katerih bi naš sedanji jaz rad deloval v nasprotju z našimi dolgoročnimi željami. Želimo si lepšega avtomobila, ki nas stane nekoliko več, kot si lahko privoščimo, želimo si še enega koktajla ali tiste sladice, ob kateri se nam cedijo sline. Vendar si obenem želimo biti tudi finančno stabilni in fizično zdravi.

Toda če med seboj bolj povežemo svoj pretekli, sedanji in bodoči jaz, lahko v novi luči prepoznamo, kaj šteje – in tako lažje ustvarimo zeleno prihodnost, kar je v bistvu ena od glavnih rdečih niti te knjige.

Samo zato, ker potujemo skozi čas v umu, to še ne pomeni, da ne moremo tako spremeniti stvarnosti. Naši premisleki o prihodnosti lahko zelo vplivajo *tako* na naš sedanji *kot tudi* na bodoči jaz.

**

Vse lepo in prav – toda kaj imam v mislih z »bodočim jazom«? Po ustaljenem prepričanju smo vse življenje ista oseba. Navsezadnje imamo vse življenje isto ime, iste spomine, vseč so nam (oziroma nam niso) bolj ali manj iste stvari. Seveda se naše celice menjajo, vedno znova nadgrajujemo svojo garderobo, spremenijo se ljudje, s katerimi nas družijo prijateljstvo, starost se zariše tudi na našem obrazu, vseeno pa »smo, kar smo«. Moje raziskave pa pripovedujejo drugačno zgodbo: namesto da bi bil v našem bistvu en sam osrednji jaz, smo v resnici skupek več med seboj ločenih in različnih jazov. Vi dejansko niste ednina (jaz), ampak *množina (mi)*.

Pomislite, kako različno živimo. Naš nočni jaz do poznih ur bedi pred televizorjem. Imamo pa tudi jutranji jaz, ki pelje psa na sprehod, ali gre v fitness, ali ga stiska ob misli na vse, kar se mu bo pripetilo čez dan. Če pogledamo na to še širše, jasno vidimo svoj sedanji jaz, sebe v svoji sedanjosti službi, s svojimi sedanjimi sodelavci in prijatelji. In spominjamo se drugačnega sebe izpred desetih let, ko smo še hodili v šolo ali šele dobro stopili na trg dela. Zlahka si lahko tudi zamislimo, da bomo čez deset ali petindvajset let drugačni; da bo naš jaz premogel več izkušenj, veččin in čustvene zrelosti.

Na premišljevanje o našem bodočem jazu lahko močno vplivajo podrobnosti *načina* potovanja skozi čas. Če si čez pet let želim dobrega zdravja in odlične kondicije, da se bom lahko še vedno aktivno igral s svojimi otroki, premišlujem o svojem bodočem jazu, ki je približno pet let starejši. Vendar se bo na poti do tja znašlo še mnogo mojih bodočih jazov. Nekateri psihologi menijo, da je pomembno prepoznati, ali obstajajo

vidiki mojega bodočega jaza, ki so pomembni za moje sedanje delovanje. Če sem se na primer odločil izboljšati svoje zdravje, bom takoj zjutraj šel teč. Moj jutranji jaz mi ni taka popolna neznanka kot moj bodoči jaz čez pet let, pa se morda kljub temu le stežka povežem z občutki svojega jaza, kakršen bo jutri zjutraj (in tudi jutrišnji jaz se morda ne bo ravno povezal z mojim sedanjim jazom, ko bo ob pol šestih zjutraj zazvonila budilka!). Če se želim jutri zjutraj zbuditi za tek, se moram povezati z občutki svojega jaza, kakršen bo jutri zjutraj – bo morda utrujen in zaspan in si ne bo želel vstati? Če vprašam drugače: kako lahko pomagam svojemu jutrišnjemu jazu, da si bo jutri zjutraj še vedno želel teči? Ali bi morda pomagalo, če bi nastavlil kuhanje kave na avtomatu za kavo za ob pol šestih zjutraj?

Pomembnejša lekcija, ki nas čaka v zvezi s tem, je, kako se lahko učinkovito naučimo potovati skozi čas, kar vodi do boljšega pogleda na te različne bodoče jaze in na naše medsebojne odnose, s čimer si lahko pomagamo pri ustvarjanju boljše prihodnosti.

Osebe, ki se ukvarjajo s trženjem za dobrodельne organizacije, so nas naučile, da bolj živo ko si lahko predstavljamo ljudi, verjetneje je, da jim bomo namenili denar. Bi lahko pripravili ljudi tudi do tega, da bi podobno živo začeli razmišljati *o sebi* v prihodnosti?

Ena od rešitev: pri svojih raziskavah sem ljudem *pokazal* fotografijo njihovega bodočega jaza. Udeležence raziskav smo slikali s praznim izrazom na obrazu, iz fotografij pa nato ob pomoči programske opreme ustvarili digitalno postarane avatarje. Oponašali smo vse zabavne stvari, ki nas doletijo, ko se staramo. S programsko opremo smo jim posivili lase, jim ukrivili očesne koticke navzdol in povečali podočnjake.

Poskrbeli smo tudi, da so se popolnoma potopili v doživljanje starejšega jaza. Uporabili smo projekcije virtualne resničnosti. Udeleženci raziskav *so se srečali s seboj* v virtualnem ogledalu. Prvi polovici smo pokazali njihov sedanji, drugi pa njihov postarani bodoči jaz. Ljudje, ki so se soočili s svojim bodočim jazom, so na svoj hipotetični varčevalni račun položili več sredstev kot tisti, ki se niso. Odtlej sem to intervencijo preizkusil pri več tisoč ljudeh in si zapisal, kaj so storili s svojimi težko prisluženimi dolarji in centi.

To bi bila ena od možnih rešitev, vendar moramo iz nje potegniti pomembnejši nauk: če se bomo danes bolje odločali, da si bomo ustvarili lepši jutri, moramo nekako zapolniti vrzel med svojim sedanjim in bodočim jazom. Olajšati moramo potovanje skozi čas in stopiti skozi tista čarobna vrata. To je cilj te knjige.

Namesto da bi izumil časovni stroj, vam želim pomagati bolje razumeti, kako skozi življenje gledamo nase. V prvem delu knjige vam bom predstavil filozofijo in znanstvene izsledke, ki so podlaga našega popotovanja. Upam, da vas bom s potovanji – vsaj miselnimi – v oddaljeno prihodnost prepričal, da so lahko naši bodoči jazi drugačni od osebe, kakršna smo danes. Ker si želimo ostati ves čas enaki, vas bo morda odbila misel, da imate več različic sebe v različnih trenutkih. Vendar pa vztrajam, da bi nas morala tolažiti misel, da so naši bodoči jazi popolnoma drugačni ljudje, kot smo mi danes. Če bi jih lahko imeli za bližnje – za ljudi, za katere nam je mar, ki jih imamo radi in ki jih želimo podpreti –, bi lahko začeli v njihovem imenu sprejemati odločitve, ki bodo močno izboljšale naše življenje tako zdaj kot tudi kasneje.

Seveda lahko z isto idejo – da so naši bodoči jazi »drugi ljudje« – bolje razumemo, zakaj pogosto ne dosežemo svojih ciljev. O tem bomo govorili v drugem delu knjige, kjer bom opisal tri pogoste »napake« na potovanjih skozi čas. Prva od teh napak je, da »zamudimo letalo«, torej da se preveč zasidramo v vsem, kar nas muči prav zdaj, namesto da bi upoštevali prihodnost. Druga je, ko »slabo načrtujemo potovanje«, ko namreč površinsko razmišljamo o prihodnosti, namesto da bi se tega lotili bolj poglobljeno. Nazadnje pa lahko tudi »spakiramo napačna oblačila«, kar pomeni, da se preveč opiramo na občutke in okoliščine svojega sedanjega jaza ter jih projiciramo na bodoči jaz, ki jih bo morda doživljal popolnoma drugače.

Seveda je nekaj razumeti svoje napake, nekaj popolnoma drugega pa ustrezno ukrepati. Zato bomo v drugem delu knjige govorili o rešitvah – ki nam bodo olajšale pot iz sedanjega trenutka v prihodnost. V zadnjem delu knjige vam bom predstavil, kako lahko bodoči jaz približamo sedanjemu, opisal pa bom tudi tehnike, ki vam bodo pomagale »ostati na

pravi poti«. Seveda ni treba, da je ustvarjanje lepšega jutri samo boleče, zato bom izpostavil tehnike, s katerimi se boste lažje soočili z vsem, kar bo treba žrtvovati zdaj. Ob vsem povedanem pa je morda enako pomembno občasno proslaviti sedanost, ki nam pomaga ustvariti lepše današnje in jutrišnje dni.

**

Trgovec v Chiangovi znanstvenofantastični zgodbi razočaran spozna, da prehod skozi vrata ne bo spremenil prihodnosti. Vendar mu alkimist pove, da se lahko na potovanju v prihodnost vsaj seznaniti z njo.

Mi pa lahko storimo korak naprej od golega spoznavanja prihodnosti. Ko razmišljamo o svojem potencialnem bodočem jazu, lahko zanj načrtujemo. Ga oblikujemo. Ga spremenimo.

Vaša usoda ni zapečaten. Še malo ne.

PRVI DEL

POT, KI NAS ŠE ČAKA

Kdo smo med potovanji skozi čas?

PRVO POGLAVJE

ALI OSTAJAMO »ENAKI« SKOZI ČAS?

Pedro Rodrigues Filho se je rodil z vdrto lobanjo. Poškodoval ga je zelo nasilen oče, ki je grozljivo pretepel Filhovo mater med nosečnostjo. Zdelo se je, da je bil sin tako zaradi svoje narave kot svoje vzgoje nagnjen k nasilju. In ravno takšno nasilje se je kasneje znašlo v središču Pedrovega življenja, ko se je uvrstil med najhujše serijske morilce dvajsetega stoletja.

Zakaj knjigo, v kateri naj bi govorili o tem, kako se dolgoročno bolje počutiti, začenjam z zgodbo o človeku, ki se je prelevil v živo različico televizijskega morilca Dexterja? Ker je Pedro danes popolnoma drugačen človek, kot je bil nekoč. In zaradi poti, ki jo je prehodil v življenju, se nam postavlja ključno vprašanje: kaj odloča o tem, kdo bomo postali? Če povemo z drugimi besedami: kako bo naš bodoči jaz postal oseba, kakršne si želi sedanji jaz? Vprašanje ne velja samo za skrajne primere, kakršen je Pedro, ampak za ljudi nasploh.

PRETEKLOST, KAKRŠNE SI NE BI ŽELELI

Pedra je leta 1966 pri trinajstih letih pretepel starejši bratranec. Pedro je bil za svojo starost majhne rasti, zato so se mu preostali člani družine in otroci iz soseščine smejali, ko jo je med pretepom grdo skupil. Starejšemu sorodniku se je hotel maščevati, zato je počakal do naslednje skupne izmene v dedkovi tovarni in ga potisnil v stiskalnico za sladkorni trs, ki je bratrancu močno izmaličila roko in ramo, je pa preživel.

Njegovega očeta Pedra starejšega so leto kasneje odpustili kot šolskega varnostnika, ker naj bi kradel iz šolske trgovine. Čeprav je oče prisegal, da je kradel dnevni čuvaj, je bil vseeno ob službo. Pedro v svoji avtobiografiji piše, da ni prenesel misli na to, da so očeta obtožili po krivem, zato je od doma odnesel puške in nože, se odpravil na tridesetdnevni izlet po gozdu, kjer se je prehranjeval s tistim, kar je ujel, in premišljeval o maščevanju. Ob vrnitvi v mesto je poiskal podžupana, človeka, ki je odpustil očeta, in ga ustrelil. Podžupan je umrl. Pedro je bil še vedno besen zaradi nepoštenega odnosa do očeta, zato je izsledil še dnevnega čuvaja, dvakrat ustrelil vanj, truplo prekril s pohištvom in škatlami ter ga zažgal.

Tem primerom so sledili še mnogi kruti in nasilni izpadi. Pri osemnajstih se ga je že prijel vzdevek Pedrinho Matador (šp. morilec). Na desno nadlaket si je dal vtetovirati napis »Ubijam iz užitka«, na levo roko pa poleg imena pokojne zaročenke še »Ubijam lahko tudi iz ljubezni«.

Ko so ga organi pregona končno ujeli, so ga obtožili osemnajstih umorov in ga poslali v zapor v São Paulo, znan po krutosti. Iz pripora v zapor so ga odpeljali na zadnjem sedežu policijskega vozila skupaj s serijskim posiljevalcem. Slednji voznje ni preživel.

Pedro je do leta 1985 ubil že enainsedemdeset ljudi – tudi lastnega očeta! –, zato so mu zaporno kazen podaljšali na štiristo let. Toda umorov še ni bilo konec. Med prestajanjem zaporne kazni je zagrešil umor še sedeminštiridesetih sojetnikov, čeprav sam trdi, da jih je ubil več kot sto. Seveda to ne upravičuje njegovega nasilnega vedenja, vendar priča o

njegovih sposobnostih ubijanja – njegove žrtve v zaporu so spadale med najhujše zločince.

Kadar Pedro ni pobijal sojetnikov, je zavzeto telovadil, se učil brati in pisati, prejemal je pošto od oboževalcev, na katero je tudi odgovarjal.

Brazilske oblasti so na začetku enaindvajsetega stoletja ugotovile, da imajo problem – pa ne Pedra Matadorja, ki je redčil vrste zapornikov, ampak dejstvo, da so brazilski kazenski zakonik sprejeli takrat, ko je pričakovana življenjska doba v Braziliji znašala triinštirideset let. Po zakoniku namreč zapornikov niso smeli zadržati v zaporu dlje kot trideset let.

Uradniki so se ustrašili, da bodo morali izpustiti enega najbolj zloglasnih zločincev v državi, zato so sodniki našli pravno praznino: zapornikom so lahko podaljšali zaporno kazen za zločine, ki so jih zagrešili po tistem, ko so bili že kazensko preganjani za prvotne zločine. Vendar se je Pedrinho na podaljšanje kazni uspešno pritožil.

Tako so ga aprila 2007, po štiriintridesetih letih za rešetkami – kar je bilo samo štiri leta dlje od tedanje najdaljše možne zaporne kazni – izpustili.

V Braziliji nimajo stabilnega programa za resocializacijo. Vendar se je Pedrinhu uspelo navaditi na bistveno mirnejše življenje in preselil se je v rožnato koč v odmaknjenem delu države. Oblasti pa so ga za vsako ceno hotele spraviti nazaj za rešetke, zato so ga leta 2011 aretirali zaradi izgrediv, do katerih je prišlo med prestajanjem prvotne zaporne kazni. Decembra 2017 so ga ponovno izpustili. Pri štiriinšestdesetih letih je bil videti mladosten, še naprej je delal vaje za večjo gibljivost in ob pomoči soseda zagnal svoj YouTube kanal, na katerem je začel širiti navdihujoča sporočila in zgodbe.

Kot pravi sam – seveda mu ne smemo čisto verjeti na besedo –, ni že leta nikogar ubil in ne čuti več potrebe po ubijanju. Bi lahko človek, ki so mu nekoč postavili diagnozo psihopata, ki je ubil več deset ljudi, zdaj pa živi asketsko (na videz pošteno), veljal za *novega* človeka?

To sem ga želel vprašati.

Ni se bilo ravno preprosto dogovoriti za sestanek z njim. Moj tolmač

– podiplomski študent, ki govori portugalsko – ni hotel dati svojih kontaktnih podatkov serijskemu morilcu. Zato je najprej ustvaril e-naslov pod psevdonimom in se nato dogovoril za termin pogovora. To se je dogajalo ravno sredi pandemije. Ker sva z ženo oba delala od doma, sem jo prosil, ali bi lahko videoklic sprejel v pisarni, da me ne bi nič zmotilo. Vendar smo pogovor ves čas prestavljali, dokler ni žena potrebovala pisarne zase (moja žena je psihologinja in dogovorjena je bila za uro terapije po Zoomu z otrokom v stiski, kar, roko na srce, težko označiš za manj pomembno kot moj pogovor s Pedrom Matadorjem).

Tako sem se z najbolj znanim brazilskim serijskim morilcem pogovarjal na gugalnem stolu nasproti zibke svojega novorojenega sina. Pedrinha sem najprej vprašal, ali meni, da je kakorkoli enak sebi, ko je bil mlajši, ali pa, ravno nasprotno, da se ima za popolnoma drugačnega kot takrat.

Čisto jasno je povedal: »Gnusi se mi človek, kakršen sem bil nekoč, in sebe imam danes za novo osebo.«

Želel sem seveda izvedeti, ali se je v novo različico sebe spremenil v točno določenem trenutku. Dejal je, da se je sicer spreminjal postopoma, a da je njegovo preobrazbo sprožil čisto konkreten dogodek.

Med selitvijo v drugo zaporniško celico so ga napadli trije sojetniki in ga večkrat zabodli v obraz, usta, nos, trebuh, vsepovsod po telesu. Ni stal križem rok in je enega od njih ubil, zato je končal v samici, kjer se je nekako »pogajal« z Bogom.

Bogu je obljubil, da bo postal nov in drugačen človek, če ga bodo izpustili iz zapora. Videti je, da je v veliko pogledih izpolnil obljubo. Prvič, nima več potrebe po ubijanju. Poleg tega je bil nekoč »eksploziven« in se je nasilno odzival na vse ljudi, ki so ga spravili ob živce, danes pa se s svojo jezo sooča bolj družbeno sprejemljivo (zelo se je recimo navdušil nad telovadbo).

Zdaj se vsako jutro zbudi ob štirih, po telovadbi pa dela v obratu za recikliranje, za kar prejema manjšo plačo. Sebe opisuje kot puščavnika. Izogiba se alkoholu, zabavam in srečanjem, na katerih se tare ljudi. V prostem času svetuje mlajšim ljudem, ki so zagrešili zločine, kako si

spremeniti življenje. Čeprav ne razumem portugalsko, mi je njegova izjava, da zelo rad »spreminja« druge, tako da jim svetuje, kako se odmakniti od zločinov, zvenela iskreno.

Omenil pa je izzive, ki jih prinaša preobrazba: čeprav je bil priča drugim ljudem, ki so si spremenili življenje (eden od njih je celo postal duhovnik), je dejal, da je glavčina zapornikov »takšnih, kakršni so,« in da se je zelo težko popolnoma spremeniti, ko »je vse, kar poznaš, znotraj zidov zapora«.

Čeprav se je Pedru spremenil njegov vsakdan, ali je še vedno *enaka* oseba, kakršna je bil nekoč? Ali je Pedro – ki zdaj sebi pravi »Pedro *ex Matador* (nekdanji morilec)« –, popolnoma drug človek?

O tem vprašanju se med filozofi že več stoletij krešejo mnenja. Zavedam se, da zelo učinkovito odvrnemo pozornost ljudi, če v isti povedi omenimo filozofe, razprave in več stoletij. Toda če razumemo, po čem ostajamo enaki – ali se spreminjamo –, je to idealna odskočna deska za ugotavljanje, zakaj včasih grdo ravnamo s svojim bodočim jazom – sprejemamo odločitve, ki jih bomo kasneje obžalovali – in kako se lahko bolj izkažemo.

LADJA, KI JE OBPLULA SVET

Zamislite si, da ste se odločili za nekaj let vzeti dopust od svojega dose- danjega življenja, si kupiti ladjo in prejadрати svet (vem, da sta najsrečnejša dneva v življenju lastnikov ladje dan, ko jo kupijo, in dan, ko jo prodajo, vendar se za to krajšo vajo pretvarjajmo, da ste sanjali o njej). Ker veste, da vas na poti čaka močan veter, in ker imate zelo radi besedne igre, ste sklenili svojo novo ladjo poimenovati Vrteča se popotnica. S svojo pravkar kupljeno jahto (če boste že kupili ladjo, je treba kupiti čisto pravo) boste izpluli od obale na severu Evrope, odpotovali proti zahodu, prečkali Atlantik in se prvič ustavili na enem od karibskih otokov – recimo na Arubi.

Med plovbo divja nekaj neviht. Ob prihodu na Arubo opazite, da se je eno od jader na dolgi poti malo raztrgalo. A ni problema. Zamenjate ga

z novim in zaplujete skozi Panamski prekop proti Francoski Polineziji, kjer pa opazite, da nekaj podnic poka in je treba zamenjati *tudi te*.

Žal se vam med potovanjem vedno znova ponavlja ista zgodba. Ko se tri leta kasneje varno vrnete na sever Evrope, ste zamenjali že vse dele jahte, od jadra do podnic. Ja, tudi trup ste zamenjali. Če vam to zveni noro, ne pozabite, da sem vas pravkar prosil, da si predstavljate, kako ste pustili službo in odpotovali okoli sveta, kar je že samo po sebi noro.

Vendar se postavlja veliko vprašanje: ali je po treh letih jadranja in zamenjavi vseh delov vaša Vrteča se popotnica še vedno ista ladja ali pa je popolnoma drugačna?

Opozoriti vas moram, da tega nisem vprašal prvi. Plutarh je že pred več stoletji razpravljal o takšnih vprašanjih v svoji zgodbi o Tezeju, grškem junaku in ustanovitelju Aten, ki naj bi na svojih popotovanjih pokončal več pošasti – najslavnejši je bil Minotaver. A je bolj kot po svojih herojskih podvigih zaslovel po svoji jadrnici. Ko se je s Krete vrnil v Atene, so Atenci v njegovo čast ohranili njegovo ladjo v zalivu. Ko je katera od desk zgnila, so jo zamenjali z drugo, da je spomenik Tezeju ostal. V več stoletjih so zagotovo zamenjali celotno plovilo.

Tezejeva ladja se je med antičnimi filozofi zasedrila kot prepir, ki mu ni bilo ne konca ne kraja. Zamišljam si, kako so pozno v noč posedali, srkali vino in se ob ladji prepirali o ideji sprememb. Nekateri so vztrajali, da je ladja kljub temu, da so medtem že zamenjali vse njene dele, še vedno enaka, medtem ko so drugi zagovarjali stališče, da ne more biti.

Toda: če želimo izbrskati odgovor na zgornje vprašanje, bo koristno narediti korak nazaj in se vprašati: zaradi česa je ladja – ladja? Če vprašam natančneje: koliko delov nas se mora spremeniti, da postanemo nekdo drug?